

КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 808.3.883.84

Ф. С. Бацевич

Вельмишановній Лідії Андріївні
до її славного ювілею!

ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОГО «ЧОРНОГО ГУМОРУ» (на матеріалі оповідань Ю. Винничука)

У статті з опертям на низку оповідань відомого сучасного українського письменника Ю. Винничука аналізуються особливості втілення комунікативних смислів у текстах «чорного гумору» — одному із різновидів одивнених художніх творів. Здійснюється спроба розмежування текстів абсурдизму й «чорного гумору». Із цією метою використовується низка нових понять, зокрема недиспозиційних предикатів, гри модальностями й тональностями мовлення. Специфіка комунікативних смислів, які народжуються в текстах «чорного гумору», полягає у веселому «розвінчанні» різноманітних стереотипів, що сформувались у суспільному житті людини, а також «десакралізації» низки понять людського життя.

Ключові слова: одивнений текст, «чорний гумор», комунікативний смисл, недиспозиційний предикат, гра модальностями, гра тональностями.

Batsevych F. S. Lingual-Communicative Aspects of Ukrainian «Black Humour» (the case of Yu. Vynnychuk's stories). *Ukrainian literature lacks a deeply rooted tradition of the so-called «black humour», a phenomenon widely spread in many world literatures. Works of individual authors, first by Yu. Vynnychuk — «the father of modern Ukrainian black humour», have recently filled this gap. The urgent problem of conceptualizing this phenomenon arises, together with revealing the communicative-lingual bases of its creation, the mechanisms of forming peculiar communicative senses of estranged character within its borders.*

The most important device of creating «black humour» in Yu. Vynnychuk's texts is de-sacralization of social stereotypes and corresponding concepts. Both traditional for «black humour» concepts «life», «death», «physical disability», «mental illnesses», «family», «friendship», «love», «sexual relations», etc. and practically tabooed from the point of view of humorous attitude concepts «patriotism», «national symbols», «important state events», etc. are subject to this procedure. One of the most important features and at the same time differences of «black humour» from behavioral absurd is that within its borders the non-dispositional predicates used there and non-dispositional contexts, situations and others formed by them are combined with various lingual-communicative «games», in particular, «the game of modalities» when implementing the textual story, «the game of modalities» when representing and perceiving this story and some others. The specificity of communicative senses born in texts of «black humour» lies in merry «dispelling» and reduction of stigmata formed in people's social life as well as de-sacralizing the set of notions of daily people's routine. Topical is the comparative analysis of lingual means use when creating «black humour» in texts of various ethnic lingual cultures and communicative senses born by them.

Key words: estranged text, «black humour», communicative sense, non-dispositional predicate, game of modalities, game of tonalities.

В українській літературі відсутня глибинна традиція так званого «чорного гумору», поширеного в багатьох літературах світу. Тут варто згадати низку творів Е. Ліра, Т. С. Еліота, Л. Керрола, Е. Іонеско, С. Беккета, Д. Хармса, Г. Остера та багатьох інших письменників. В останній час певною мірою цю прогалину заповнюють окремі твори О. Лютого (А. Мухарського), П. Корабчука, Н. Сняданко, О. Ірванця, А. Куркова, Л. Подерв'янського і, звичайно, Ю. Винничука – «батька українського чорного гумору», як його вже довгий час називають у письменницьких і видавничьких колах України (див., напр. анотацію до видання [4]). Чи не найповніший вияв специфічно українського «чорного гумору» знаходимо в збірці оповідань Ю. Винничука «Ги-ги-и» [4], які здебільшого створювалися ним ще в 70-80-х роках минулого століття і писалися, звісно, «у шухляду». Виникає потреба як літературознавчого, так і лінгвістичного осмислення явища «чорного гумору», виявлення мовно-комунікативних засад творення й механізмів формування в його межах особливих комунікативних смислів одивненого характеру.

Незважаючи на певну (досить широку) популярність «чорного гумору» серед читачів художніх творів, глядачів театральних вистав, поціновувачів пісень відповідного змісту тощо, це явище культури ще не осмислене, не має не лише ustalеної дефініції в спеціальних словниках, а й достатньо чітко окреслених ознак, які б його відмежовували від близьких понять. У деяких електронних виданнях «чорний гумор» визначається як «гумор з домішкою цинізму, комічний ефект якого полягає в глузуванні над смертю, насильством, хворобами, фізичними каліцтвами або іншими «похмурими», макабричними темами. Чорний гумор – звичний складник абсурдизму в літературі й кіно» [5]. Подібні дефініції в популярних довідкових джерелах хибують неповнотою окреслених «макабричних» сфер, зведення їх лише до «тілесних» тем. Разом з тим серед тем, які досить часто слугують джерелом «чорного гумору», зокрема, відсутні концепти, пов'язані з соціальними стереотипами та їх узуалізованим сприйняттям як високих, таких, які не можуть у суспільстві трактуватися як низькі, смішні, наприклад, «релігійні поняття» (Бог, янголи), «сім'я» (мати, батько), «батьківщина», «символи нації та державності» (прапор, герб), «давні символи етносу», інтимні стосунки між людьми та інші. Крім того, на нашу думку, «чорний гумор» – це не «глузування»; його природа інша і, як буде показано нижче, пов'язана не з висміюванням, а, радше, з «десакралізацією», зведення стереотипів «високого», «недоторканого» до рівня побутового з метою породження особливих комунікативних смислів, які умовно можна кваліфікувати як «звільнення за допомогою сміху саме в межах цього типу текстової історії». Спостереження також показують, що «чорний гумор» не завжди наявний в абсурдистських текстах. Так, наприклад, у п'єсах С. Беккета «В очікуванні Годо» й «Театр II», які дослідниками кваліфікуються як класичні абсурдистські п'єси, чорний гумор відсутній. Не визначеними також залишаються співвідношення понять «чорного гумору» з низкою виявів мовних ігор, а також нонсенсом, паралогізмом та іншими аспектами текстового одивнення.

Згадані недоліки «вхоплення» понятійних меж явища «чорного гумору» в літературі й фольклорі лежать, так би мовити, на поверхні. Однак найважливіше полягає в тому, що до цього часу не окреслені семіотичні аспекти «чорного гумору», не виявлені засадничі комунікативно-мовні (семантичні, синтактичні, прагматичні) ознаки цього явища як прийому одивнення текстового змісту. Наукові розвідки, у яких розглядаються психофізичні, ментальні та інші аспекти породження і сприйняття смішного, не розкривають сутності й мовних механізмів, які викликають відповідні реакції людини при зустрічі з текстами «чорного гумору».

Зауважимо, що в самій назві цього літературного явища зафіксована його подвійна природа: *гумор* апелює до несерйозного (смішного, іронічного, сатиричного, гротескного, іноді вбивчо саркастичного) зображення текстових референтів, подій, текстової історії загалом; означення *чорний* скеровує читача на сприйняття тексту як «не білого», «узвичаєного», «сакрального», «позитивного», визнаного суспільством зазедве не фундаментальним для певного суспільства, «священним», «моральним», «недоторканим» для жартів, сміху тощо, інакше кажучи – до загальнолюдських, конкретно етнічних, групових і т. ін. **стереотипів**. Чорний гумор ці стереотипи підважує, виводить із аксіологічного поля «високості», перетворює на звичайний об'єкт, стосовно якого не лише можна, а й потрібно жартувати; сакралізовані суспільством об'єкти, факти, події тощо потрапляють в особливі, «приземлені», «десакралізовані» контексти вживання («контексти низу»), у яких вони «в нормі» не могли бути за визначенням. Саме в таких стилізових і стилістично знижених контекстах відбувається «десакралізація» низки концептів, аксіологічних і деонтичних, соціальних, групових тощо стереотипів, породжуючи сміх.

Ось, для прикладу, декілька контекстів зображення молодим п'ятнадцятилітнім хлопчиком – дієгетичним наратором оповідання «Ги-ги-и» – традиційно «високого», навіть сакралізованого в українській (зрештою, як і в багатьох інших) культурі концепту матері в оповіданні Ю. Винничука «Ги-ги-и», яке й дало загальну назву всій збірці:

Зображення стосунків матері з чужими чоловіками:

[Після того, як мати оповідача відправила на той світ свого чоловіка] зосталася наша нянька в незлих руках своїх кавалерів, котрі ще за життя татуньового утоптали до неї стежечку і платили незлецькі гроші, віддаючи належне матусиним привабам (с. 5); мамуся йдуть гонки з дядьками на ліжкові (с. 6);

... бідна матінка гецькають та гецькають, аж рясним потом сходять, а він лежить, мов колодисько, та й сопє тіко (с. 6);

Не минуло року по татовій смерті, а наша матуся з їздилась на ніц. Куди й кавалери пропали – наче вітром здуло (с. 7);

... незрівнянна Лоліта [мати] заходила в кожду кімнату по черзі і примушувала до злягання, поєднуючи корисне з приємним (с. 11).

Вчинки матері стосовно рідних і близьких людей:

[Ніхто не знав, чому втопився батько у рівчак, де «води було жабі по коліна»:] Щоправда, того вечора матінка веліла нам із братиком перетягти

кладочку мотузкою і ледь-ледь підпиляти поруччя. Вона не пояснила для чого, то я й досі в здогадах. Коли ж уранці знайдено трупа, то мотузки, звісно, вже не було. Матінка одразу в плач;

— Ой горе ж мені! Ой лишенько! На кого ж ти нас зоставив? (с. 5);

... якось уночі дідо задихнувся під периною, котрою накрилися з головою. А щоби та перина не сповзла, і наш дідуньо, не дай Боже, не застудилися, ми з матінкою сіли зверху.

Небіжчик і кавкнути не зміг, бо наша матінка була вже на ту пору дебелиньою жіночкою хоч і мала гузно в добрих два обійми, то все ж, певно, їй холерно дідова голівка намуляла, а особливо довгий з горбиком ніс (с. 8).

Виховання в сім'ї: привчає дітей «до самостійності», відкриває з ними «спільну прибуткову справу»:

... удалися до цілком пристойного діла: де що не так, або ж не там, де треба, лежало, відразу волокли у хату (с. 8);

[Коли свині «перекусили горлянку п'яничці»] в тую мить посивілу голівоньку нашої неньки навідала смілива ідея: аби добро не пропадало та поки м'ясце не засмерділося, напекти з останків цього п'янички шницлів.

Довго не думаючи, затагли ми його в льох і хутко розтяли від пецьки до тецьки (с. 11).

[Із подальшого викладу стає відомо, що всіх гостей «незрівняної Лоліти» (матері) поїли дурманом, різали, робили з них «шницлі», а з їх костей варили мило [і т. ін.].

Як помітно навіть із цих достатньо коротких фрагментів, юний наратор умисно зображує все, що робить матір, що з нею трапляється, з використанням побутової, стилістично зниженої тональності, показуючи все як «звичне», «нормальне»; у нього нічого не викликає здивування, супротиву, негативної оцінки; часом він ніби не розуміє сутності того, що відбувається. У страшних контекстах убивств, насилля, канібалізму тощо образ матері умисно подається традиційно поштиво, «як годиться доброму синові» (*матінка, ненька, матуся, мамуся, посивіла голівонька, матусині приваби* тощо). Ця «гра тональностями» й «манерою оповіді», представлення низького як нормального, звичного, оповідачеві не завжди до кінця зрозумілого — важлива ознака «чорного гумору», зокрема ідіостилю Ю. Винничука. Страшне, брудне, те, що звично засуджується, представлене як «нормальне», «побутове», «звичне».

Подібні концепти «високої конотативності», представлені в «знижених» («чорних») контекстах, окрім специфічних засобів формування саме сміхового їх сприйняття, про які йтиметься нижче, мають також достатньо узвичаєні мовні засоби стилістичного «зниження», наприклад, предикати, які приписуються наратором «матусі»: *гецькалася з чоловіками, гецькати, мамуся йдуть гопки з дядьками на ліжкові*, визначення: *мала гузно в добрих два обійми* тощо.

Важливо зазначити, що у творчості Ю. Винничука «десакралізації» підлягають як достатньо традиційні для «чорного гумору» концепти «життя», «смерть», «фізичні каліцтва», «психічні хвороби», «сім'я», «дружба»,

«кохання», «статеві стосунки людей» та інші, а й, фактично» табуйовані в аспекті жартівливого ставлення концепти «патріотизм», «символи держави», «традиційні об'єкти, які асоціюються з конкретним етносом», «важливі державні заходи» тощо. Декілька прикладів із оповідання «Кульпарків, або «Ги-ги-и-2» :

[У Львівському «санаторії для вар'ятів» (с. 30) Кульпаркові, люди, в яких «не має всіх вдома» (с. 35) вирішили патріотично відсвяткувати день виборів у Верховну Раду. Один із «пристойних дебілів» (с. 34) пан Штунда звертається до бургомістра:]

– Просив би-м пана бургомістра, аби прислали нам синьо-жовті прапори. ... Та й щоби мене поставили головним прапороносцем на всю лікарню (с. 36);

[Пан Штунда пропонує на Кальпарківській виборчій дільниці кабінку для голосування:] — Пане доктор, — засяяв радісно Штунда. — На задвірку є наш старий дерев'яний кльозет, котрий має якраз дві кабінки. Ніхто до нього вже не ходє і він дурно стоїт. Я би-м го помалював на синьо-жовто, почепив би-м прапориці і була би перша кляса. І скриньки вже не треба, бо в тім кльозеті є дві дзюрки у формі серця, куди дуже зручно опускати бюлетені (с. 42);

Тим часом Місько Штунда тяжко працював над оздобленням самої виборчої дільниці. Сюди вже притарабанили старого дерев'яного кльозета, обклеїли його білим папером і вивели напис «кабіни для голосування». А нижче красувалися творіння тутешніх пацієнтів.

«Тут кується наша доля —
України слава й воля».

«Заходь сюди в ранковий час,
Лиш не сідай на дзюрку,
І не роби мені ковбас,
А голосуй, придурку!»

«Стій, хто вар'ят! Зупинись!
Голосуй завзято!
Україна — мати нам!
А Кульпарків — тато!» (с. 50);

[Головний лікар:] За звітний період Кульпарків виростив гідну зміну нашому суспільству. У нас куються кадри нової держави. В зв'язку з тим, що кількість божевільних невпинно зростає, населення Кульпарківської лічниці мріє про статус автономної республіки зі своїм парламентом і президентом. З цією метою ми плануємо провести з їзд божевільних України й діаспори. Вар'яти українського походження! Єднайтесь під прапором президента Цвібака! (с. 57).

Уживані у подібних «низьких» контекстах згадані концепти випробовуються «на міцність», «щирість уживання людьми», постають як такі, що

можуть бути «експлуатовані» в «знижених» контекстах з метою викриття псевдопатріотизму, лозунговості соціальної поведінки, демагогічності тих, хто користується ними.

Спостереження свідчать, що найчастіше подібне одивнення відбувається в межах соціальної поведінки героїв творів, тобто може розглядатися як один із виявів так званого **поведінкового одивнення**, а в низці випадків — і в межах **поведінкового абсурду** (див. про специфіку цього типу абсурду в: [1; 2]). Однак помітні відмінності в сутності, природі та мовному втіленні «чорного гумору» і згаданого типу абсурду. Зокрема, якщо поведінковий абсурд ґрунтується на конкретних мовних прийомах, якими найчастіше виступають уживання так званих недиспозиційних предикатів щодо відповідних класів референтів (див. про це поняття детальніше [2; 3]), тобто має місце приписування об'єктам (у широкому сенсі слова) текстової історії (перш за все людям) неможливих дій, станів, процесів, відношень тощо (наприклад, носіння прибитими до спини дір'явих ночов, як це відбувається в одній із п'єс С. Ушкалова), то в текстах «чорного гумору» використовуються переважно звичні, притаманні конкретним референтам, тобто диспозиційні, предикати, однак висловлення з такими предикатами вживаються в межах текстової історії таким чином, що формують особливі «несерйозні» контексти, контексти саме «чорного гумору». Подібні прийоми лежать в іншій комунікативно-прагматичній площині так званої «гри модальностями». Остання, своєю чергою, ґрунтується на: 1) нейтралізації «високої» естетики, зведення її до побутового, часто низького; 2) трансформації аксіологічної модальності: «розвінчання» її високого статусу у перенесення на побутове, свідомо знижене автором чи наратором; 3) модифікації деонтичної модальності: соціально-нормативне модифікується в соціально ненормативне.

Поряд з прийомами «десакралізації» концептів «високої конотації» використовуються прийоми творення гумористичного, сміхового ставлення до цих концептів. Найбільш продуктивні прийоми творення «сміхових комунікативних смислів» у творах Ю. Винничука:

1. Уведення в «чорний» контекст оповіді абсурдистських сюжетних елементів. Найчастіше це елементи онтологічного і поведінкового абсурду, які стосуються організації текстового світу і поведінки в ньому героїв. Так, в оповіданні «Язиката Піхва» спостерігаємо низку прийомів онтологічного абсурду, зокрема жваві розмови чоловічого статевого органу головного героя зі статевим органом його дружини; достатньо «напружені стосунки» між героєм і його статевим органом і, нарешті, трансформацію героя у власний статевий орган. «Арканумські історії» відбуваються на острові, утвореному із суцільного лайна («гівна»); у циклі оповідань «Прекрасна Емма Зунц» трапляються сцени «творення» головною героїнею цілого світу, так би мовити, «з нічого», («випорпання з шухляди»), його знищення разом з жителями (наприклад, паління цигарки, скрученої з нечемної «лярви») тощо. Збірка оповідань «Ги-ги-и» переповнена випадками використання поведінкового абсурду: це, наприклад, сцени виготовлення «шницлів» із гостей «незрівняної Лоліти», «відгодовування» дружини головного героя Рузі «коктейлем із

псячого смальцю і збитих котячих яєць» тощо. Поведінковий абсурд створює особливий гумористичний ефект міжособистісного спілкування. Так, в оповіданні «Галушки» циклу «Спогади про Олександра Євдокимовича Корнійчука», обігруючи прізвища героїв п'єси О. Корнійчука «В степах України» Галушки і Часника, автор створює таку абсурдистську сцену міжособистісного спілкування чоловіка і дружини:

Коли Олександр Євдокимович Корнійчук (ОЄК) завершував чергову п'єсу, то влітав на кухню, де його дружина Ванда Львівна Василевська (ВЛВ) варила галушки і бив її по голові друшляком. Вона ділила його радість тим, що виливала йому на голову баняк гарячої води разом з галушками. ОЄК дуже тішився і, сівши де-небудь в куточку, збирав з голови галушки та й весело обідав, закусуючи часником (с. 97).

Уведення елементів онтологічного і поведінкового абсурду – помітна риса ідіостилю Ю. Винничука – творця українського «чорного гумору».

2. Згадувана десакралізація низки концептів, традиційно наповнених «високими» конотаціями, у гумористичних оповіданнях Ю. Винничука супроводжується, так би мовити, «аксіологічним одивненням» або «грою оцінками» соціального характеру. Це часто вживаний, можна сказати типовий, прийом у текстах «чорного гумору». Так, наприклад, садистські, канібалістичні дії та вчинки героїв оповідання «Ги-ги-и» подаються як «звичні», «побутові»; у гумористичних контекстах представлені садистські дії Емми Зунц із згадуваного циклу оповідань; весело зображеними постають садо-мазохістські вчинки героїв оповідань циклу «Бестярій» і т. ін. Жартівлива гра оцінками переноситься також на екзистенційні, національно-культурні, політичні та інші стереотипи. Лише один приклад із циклу «Арканумські історії»:

... я зрозумів, наскільки ми недооцінювали наше українське лайно, ніколи його не ставлячи поруч таких безперечних здобутків нашої культури, як борщ, вареники, сало, ковбаса і кишка. Лайно ... має також і деякий стосунок до культури духовної, розливаючи довкола себе оригінальний дух або, коли хочете, ауру. <...> А тим часом наші мужні емігранти ще понад сотню літ тому вивезли зразки українського лайна за кордон і таким чином сильно збагатили зарубіжну культуру. <...> Так і хочеться вигукнути: «Українське гівно всього світу, єд-найся!» (с. 283-284).

3. «Гра текстовими регістрами». Це низка прийомів, які ґрунтуються на створенні комунікативного ефекту подання текстових подій у розмовно-побутовому регістрі. Обмежившись цитованими вище фрагментами з оповідання «Ги-ги-и», можна виявити низку прикладів «регістрового зниження» текстової оповіді, зведення її до побутового сприйняття п'ятнадцятирічним підлітком і його молодшими братами:

... наша матуся йдуть гопки з дядьком на ліжкові (с. 6); ... щоб не увередити нашу матінку, [клієнт] не на неї вибирався, а клав її зверху (с. 6); ... бідна матінка гецають та гецають, аж рясним потом сходять... (с. 6); Га, псяюка, то ти так! Заставимо ж ми і тебе погецькати; приходе наш любасик ... – та й бух у ліжко, ... аби не беркицнула вона на підлогу (с. 6); ... наш кнуряка... (с. 6); ... бісова намога чухається (с. 6); ... наша матуся з'їздила на ніц (с. 7).

4. **«Гра текстовими модальностями».** Сутність цього прийому створення гумористичних комунікативних смислів полягає в тому, що дієгенетичний наратор низки текстів аналізованої збірки вдає нерозуміння сутності того, що відбувається. При цьому зображення текстових подій подається в модусі «усвідомлення» їх сутності. Приклад із оповідання «Ги-ги-и», фрагмент якого розглядався вище:

Так вдало беркецьнути з кладки, може таткові хтось і поміг, але нам про це нічого не відомо. Щоправда, того вечора матінка веліла нам з братиком перетягти кладочку мотузкою і ледь-ледь підпиляти поруччя. Вона не пояснила для чого, то я й досі в здогадах (с. 5).

Це удаване нерозуміння причин смерті батька трансформується в згадуваний вище наратив побутової тональності чогось звичного, «нормального», «щоденного». Схожий прийом використаний у розповіді наратора про смерть дідуся, фрагмент якої також розглядався вище.

5. **«Гра текстовими тональностями».** В оповіді дієгенетичного наратора і в діалогах героїв уживаються мовні засоби, що знижують текстову тональність, звичну для зображення чогось трагічного, сумного або такого, що традиційно сприймається як високе. Тут спостерігаємо декілька прийомів, серед яких найбільш частотними є:

а) вживання «галицьких» («львівської гвари») словечок та виразів, а також діалектизмів у межах наративу, загалом створеного з використанням літературного мовлення:

з їздитися на ніц, рахуба (с. 7), кебетний хлопчина (с. 8), пуделочко (с. 9), тлуц (с. 12), трое бенькартів (с. 13), до цюпи попасти (с. 15), пуцьвіринки, рийка (с. 17), кавалок дупи, погаратати (с. 20), майталеси (с. 20), десять дека штагатівки, гугунути (с. 21), цицьки (с. 22), розгоцкати (с. 23), дзюрка (с. 25), дубельтівка (с. 28), грати вар'ята (с. 28), ві Львові кажуть на вар'ята «кукунамуні» (с. 31), мільдюю слухняно (с. 35), штири, потрафити (с. 35), нашталакати, просив би-м пана бургомистра (с. 36), напуцовані мешти (с. 41), курдупель (с. 41), кльозет (с. 42), мастити собі голову (с. 44), перша кляса (с. 45), мармиза (с. 49), і шлюс (с. 51), почіхати (с. 66), шляк трафив, курва маць, мурга францувата (с. 312) та інші;

б) жартівливі дескрипції текстових референтів:

мандрівка в ліпший світ (с. 5) — ‘смерть’; дерев'яна садиба, в якій можна було тільки лежати і була вона на глибині двох метрів під землею (с. 5) — ‘домовина’; дивна штучка (с. 10) — ‘чоловічий статевий орган’; палац культури для вар'ятів (с. 15); контакт близького ступеня (с. 21) — ‘статеві зносини’; санаторій для вар'ятів; заклад для людей без одної клітки (с. 30), — ‘лікарня для душевнохворих’; роззяви з Ратуші (с. 34) — ‘депутати міськради’;

в) жартівливе втілення текстових предикатів:

бісова намога (с. 6) ; мати щось в голові не в порядку покладане (с. 30) — ‘бути душевно хворим’; приїхала якась груба риба (с. 34) — ‘приїхало начальство’; не мати всіх вдома (с. 35) — ‘бути психічно хворим’; на даху розповзлася черепиця (с. 43) — ‘зійти з розуму’;

г) коментарі оповідача гумористичного характеру, «виголошені» серйозним тоном:

А влаштував він [батько] собі мандрівку в ліпший світ таким робом, що упав напідпитку з кладки в струмок, де й води було жабі по коліна (с. 5); Дідунь, бачте, займалися тим, що перевіряли сусідські курники. Вони всюди любили порядок (с. 7); ... її [Рузі] пришиблені братчики зчинили страшенний вереск – мовляв, горілка гірка (а хіба вона може бути солодка, якщо її з кізяків гнали?), і пити вони, бач не будуть, поки молоді не засолодять (с. 17) і под.

Уже цей далеко не повний перелік прийомів дозволяє говорити про «чорний гумор» як особливий підтип одивненого художнього тексту зі своїми неповторними комунікативними смислами, відмінними від смислів, що породжуються в текстах абсурдністського, нонсенсного, паралогічного змісту. Однією з найважливіших ознак й одночасно відмінностей «чорного гумору» від звичного одивнення соціальної поведінки людей (поведінкового абсурду) є те, що в інших типах текстів чи не найважливішим засобом одивнення є вживання недиспозиційних предикатів і, відповідно, формування недиспозиційних контекстів, ситуацій тощо; у випадках «чорного гумору» ці прийоми також уживаються, однак на них можуть накладатись різні типи мовно-комунікативних «ігор», зокрема «гра тональностями» втілення текстової історії, «гра модальностями» представлення та сприйняття цієї історії та деякі інші. Специфіка комунікативних смислів, що народжуються в текстах «чорного гумору», полягає у веселому «розвінчанні» різноманітних стереотипів, що сформувались у суспільному житті людини, а також «десакралізації» низки понять щоденного людського життя. Актуальним слід уважати порівняльний аналіз застосування мовних засобів творення «чорного гумору» в текстах різних етнолінгвокультур, народжених ними комунікативних смислів, притаманних цим культурам. Перспективним вважаємо дослідження перелічених тут прийомів творення «сміхових комунікативних смислів» у текстах різноманітної жанрової специфіки й авторської інтенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бацевич Ф.** Лингвистический анализ абсурдного художественного текста: аспекты, возможности, перспективы // Язык и метод. Русский язык в лингвистических исследованиях XXI века / Редакторы: Дорота Шумска, Кшиштоф Озга. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2016. S. 289-297. 2. **Бацевич Ф. С.** Проблеми предикації й модальності в одивнених художніх текстах. *Одеський лінгвістичний вісник: Науково-практичний журнал*. Спецвипуск. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2017. С. 33-37. 3. **Бацевич Ф. С.** Недиспозиційність і модальність як категорії одивненого художнього тексту // У друці. 4. **Винничук Ю.** Гиги-и. Харків: Фоліо, 2015. 345 с. 5. Інтернет-ресурс. [Режим доступу]: www.bibliofond.ru/view.aspx?Id=73045.

Бацевич Флорій Сергійович – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри загального мовознавства, Львівський національний університет імені Івана Франка. Вул. Університетська, 1, Львів, Львівська область, 79000

E-mail: florij@in.lviv.ua

Batsevych Florii Serhiiovych – Doctor of Philology, Professor, Head of General Linguistics Department, Ivan Franko Lviv National University. Universytets'ka Str., 1, Lviv, 79000, Ukraine.